

THE POLITICAL AND SOCIO-ECONOMIC SITUATION OF ISRAEL IN 1948-1972

Copyright © 2024 the Author/s

Peer review method: Double-Blind

Accepted: August 24, 2025

Published: September 11, 2025

Original scientific article

DOI suffix: 10.36962/NEC20032025-42

Vasil Khizanishvili,

Doctor of Social Sciences in Economics, Professor.

E-mail: vasil.khizanishvili@tesau.edu.ge

ABSTRACT

The creation of the State of Israel and its subsequent development were preceded by significant events. In particular, the independence declared by the Yishuv leadership on May 14, 1948. One of the first actions of the new government was to open the country's borders to Jewish immigration. Their main task was to build community-based agricultural settlements, which would make it possible to painlessly absorb the growing influx of immigrants into the state and disperse them fragmentarily throughout the country.

Amidst internal political conflicts and turmoil, as well as defensive battles, the statehood of Israel was developing into a powerful state, mainly with financial support from Germany, USA and Jewish communities, which, despite its territorial smallness, it should have become a force to be reckoned with for all countries.

The creation of the foundations of a self-sufficient economy was based on the revival of agriculture, which was also to be followed by the development of heavy and light industry, and which was primarily associated with the investment of colossal sums in the military industry. The sharp increase in military production also contributed to the country's technological superiority both in the Middle East region and around the world.

Key words: State of Israel; Yishuv; Histadrut; Mass Immigration; New Economic Policy.

REFERENCES:

1. Shoshana Neuman, "Aliyah to Israel: Immigration Under Conditions of Adversity," Discussion Paper No. 89 (December 1999), Institute for the Study of Labor (IZA), Bonn, p.1.
2. David Horowitz, *The Enigma of Economic Growth: A Case Study of Israel* (New York: Praeger Publishers, 1972), xiii.
3. Israel State Controller, 1969, *Report on Audits of State Corporations*, p. 211.
4. Sharon Sadeh, "Israel's Beleaguered Defense Industry," *Middle East Review of Foreign Affairs (MERIA) Journal*, Vol. 5, No.1 (March 2001), p.1
5. David Kochav, "The Influence of Defense Expenditure on the Israel Economy," in *Sanbar*, p.41.

იხრავლის პოლიტიკური და სოციალურ-ეკონომიკური
მდგომარეობა 1948-1972 წლებში

ვასილ ხიზანიშვილი,

სოციალურ მეცნიერებათა დოქტორი ეკონომიკაში, პროფესორი.

ელ. ფოსტა: vasil.khizanishvili@tesau.edu.ge

பெருந்திரை

იორაელის სახელმწიფოს შექმნასა და მის შემდგომ განვითარებას წინ უძღოდა მნიშვნელოვანი მოვლენა. კერძოდ, იშუვის ხელმძღვანელობის მიერ 1948 წლის 14 მაისს გამოცხადებული დამოუკიდებლობა. ახალი მთავრობის ერთ-ერთი პირველი ქმედება იყო ქვეყნის საზღვრების გახსნა ებრაელი იმიგრაციისთვის. მათ უმთავრეს ამოცანას წარმოადგენდა თემთან დაკავშირებული სასოფლო-სამეურნეო დასახლებების მშენებლობა, რითაც შესაძლებელი გახდებოდა სახელმწიფოში იმიგრანტთა მზარდი ნაკადების უმტკივნეულოდ აბსორპცია და მათი ფრაგმენტული გაბნევა მთელი ქვეყნის მასშტაბით.

მიდა პოლიტიკური დაპირისპირებებისა და მღელვარების, თუ თავდაცვითი ბრძოლების ფონზე, ისრაელის სახელმწიფოებრიობა, ძირითადად გერმანიის, აშშ-ს და ებრაულ თემთა ფინანსური დახმარებებით ყალიბდებოდა მძლავრ სახელმწიფოდ, რომელიც, ტერიტორიული სიმცირის მიუხედავად, ყველა ქვეყნისთვის ანგარიშგასანევ ძალად უნდა ქცეულიყო.

თვითკმარი ეკონომიკის საფუძვლების შექმნა დაემყარა სოფლის მეურნეობის აღორძინებას, რასაც უნდა მოჰყოლოდა ასევე მძიმე და მსუბუქი მრეწველობის განვითარება და რომელიც პირველ რიგში უკავშირდებოდა სამხედრო ინდუსტრიაში კოლოსალური თანხების ინვესტიციებს. სამხედრო წარმოების მკვეთრი ზრდა ასევე ხელს უწყობდა ქვეყნის ტექნოლოგიური უპირატესობის მოპოვებას როგორც ახლო აღმოსავლეთის რეგიონში, ისე მთელ მსოფლიოში.

საკვანძო სიტყვები: ისრაელის სახელმწიფო; იშუვი; ჰისტადრუტი; მასობრივი იმიგრაცია; ახალი ეკონომიკური პოლიტიკა.

შესავალი

1947 წლის ნოემბერში, გაეროს გენერალურ ასამბლეაზე პალესტინის ორ სახელმწიფოდ – არაბებისთვის და ებრაელებისთვის – დაყოფის შესახებ რეზოლუციის მიღების შემდეგ, ებრაელებსა და არაბებს შორის ბრძოლა დაიწყო. არაბებმა უარყვეს რეზოლუცია, ებრაელებმა კი მიიღეს. ამ კონფლიქტის ფონზე ბრიტანელებმა გადაწყვიტეს მანდატის დათმობა, შეიარაღებული ძალების გაყვანა და პალესტინის დატოვება (ბრიტანული მანდატი პალესტინაზე: 1919 წლის მუადან – 1922 წლის 22 ივლისი; ძალაში შესვლის თარიღი: 1923 წლის 29 სექტემბერი; გაუქმდა 1948 წლის 15 მაისს. https://en.wikipedia.org/wiki/Mandate_for_Palestine). პალესტინაზე ბრიტანეთის მანდატი რამდენიმე ფაქტორის შედეგი იყო: ბრიტანეთის მიერ იმ ტერიტორიების ოკუპაცია, რომლებიც ადრე ოსმალეთის იმპერიის მიერ იყო მმართველი, სამშვიდობო ხელშეკრულებები, რომლებმაც პირველი მსოფლიო ომი დაასრულა და თვითგამორკვევის პრინციპი, რომელიც ომის

შემდეგ წარმოიშვა. 1948 წლის 14 მაისს, **იშუვის** (ებრაულად: 'שו"ב, სიტყვასიტყვით „დასახლება“) ხელმძღვანელობამ გამოაცხადა დამოუკიდებლობა და შეიქმნა ისრაელის სახელმწიფო. ახალი მთავრობის ერთ-ერთი პირველი ქმედება იყო ქვეყნის საზღვრების გახსნა ებრაელი იმიგრაციისთვის. (The Israeli Economy from the Foundation of the State through the 21st Century, pp. 34 - 68 DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511921308.005>[Opens in a new window] Publisher: Cambridge University Press Print publication year: 2010)

ისრაელის ეკონომიკის საფუძვლები სათავეს იღებს 1880-იანი წლების დასაწყისში, ოსმალეთის იმპერიის მიერ კონტროლირებად პალესტინაში, პრე-სახელმწიფოებრივი წარმონაქმნი-დასახლების (იმუვის) დაარსებიდან. (გავითვალისწინოთ, რომ სახელმწიფოებრივი ეკონომიკის განხილვისას მნიშვნელოვანია განვასხვავოთ ებრაული და არა-ებრაული ეკონომიკა, რომელიც თითქმის სულად იყო გამიჯნული. დამატებითი ინფორმაციისთვის იხილეთ: Chapters 1-6, Yuval Elizur, Economic Warfare:

The One Hundred Year Economic Confrontation Between Jews and Arabs [Israel: Kineret, 1997]). მართლაც, იშუვის ეკონომიკური აქტივობის დიდმა ნაწილმა შექმნა ისრაელის შემდგომი განვითარების ნიშნები. ძირითადად რუსეთიდან და აღმოსავლეთ ევროპიდან ახალგაზრდა, სოციალისტი ემიგრანტების ხელმძღვანელობით და იმ მუდმივი იმიგრაციით, რომლის შედეგადაც 1882-1947 წლებში პალესტინაში თითქმის 550 000 ებრაელი ჩავიდა,[1] (მხედველობაში უნდა მივიღოთ ის, რომ პალესტინაში ებრაელთა იმიგრაცია 1929 წლის შემდეგ ბრიტანეთის მანდატური[უფლებამოსილი/რწმუნებული] ორგანოების მიერ შეიზღუდა იმ გეგმის მიხედვით, რომლის მიხედვითაც ებრაელობა არ უნდა ყოფილიყო პალესტინელი არაბული მოსახლეობის ერთ მესამედზე მეტი, თუმცა ებრაელები არალეგალურად კვლავ ჩადიოდნენ.) იშუვმა თავისი ენერგია მიმართა კომუნალური (თემთან დაკავშირებული) სასოფლო-სამეურნეო დასახლებების მშენებლობაზე, რაც მიწაზე დაბრუნებას გახდიდა როგორც პრაქტიკულს, ასევე სიმბოლურს. სოფლის მეურნეობაზე ადრეული აქცენტი – შეზღუდული წყალმომარაგების მქონე მიწაზე და 1950 წელს, რომლის ორი მესამედი უდაბნოსა და უნაყოფო ბორცვებისგან შედგებოდა [2] – ლუკრატიული (მომგებიანი/შემოსავლიანი) აღმოჩნდა შემდგომ წლებში, რადგან ისრაელის სოფლის მეურნეობის პროდუქტიულობამ და ინოვაციებმა ქვეყანას საშუალება მისცა, საკვების წარმოების თვალსაზრისით დიდწილად თვითკმარი და პროდუქციისა და სასოფლო-სამეურნეო ტექნოლოგიების წამყვანი ექსპორტიორი გამხდარიყო.

ძირითადი ნაწილი

1948-1954: სახელმწიფოებრიობის აღდგენა: მასობრივი იმიგრაციისა და ინსტიტუციათა ფორმირების პერიოდი.

ისრაელის სახელმწიფო 1948 წლის 14 მაისს გამოცხადდა, ბრძოლებისა და არაბული სამხედრო თავდასხმებისგან თავდაცვის მცდელობების ფონზე. ამის შემდეგ დაუყოვნებლივ, ახლადშექმნილ სახელმწიფოს თავს დაესხნენ მეზობელი ქვეყნები და მას დამპყრობლებისგან თავის დაცვა მოუწია. დამოუკიდებლობისთვის ომის პარალელურად, ისრაელმა ასევე წაახალისა დევნილების (მშობლიურ წიაღში) შემოკრება. 1948 წლის 14 მაისის მდგომარეობით ისრაელში ცხოვრობდა 650 000 ადამიანი. 1948 წლის მაისიდან 1949 წლის ბოლომდე ქვეყანამ დაახლოებით 200 000 ახალი

იმიგრანტი მიიღო. 1951 წლის ბოლომდე ისრაელის ებრაელი მოსახლეობა გაორმაგდა და ქვეყანაში 687 000 იმიგრანტი ჩავიდა. 1948-დან 1965 წლამდე ისრაელმა 1.2 მილიონ იმიგრანტს გაუღო კარი, რომელთაგან ბევრს კაპიტალი და საფუძვლიანი განათლება აკლდა. ამ ახალმოსულთა 55 პროცენტი აზიიდან და აფრიკიდან იყო, ხოლო მათი უმეტესობა – არაბული ქვეყნებიდან ლტოლვილი.

ახალი იმიგრანტები უნდა დაბინავებულიყვნენ, ეკვებათ, შეესწავლათ ენა, შეეძინათ ახალი უნარ-ჩვევები და დასაქმებულიყვნენ. მოგვიანებით, ამ ახალი იმიგრანტების შვილებს პოლიტიკური ეკონომიკის სტრუქტურაში მნიშვნელოვანი ცვლილებები უნდა გამოენვიათ. ძველი დროის იმიგრანტებისგან განსხვავებით, ისინი კოლექტიური იდეოლოგიის რწმენით არ აღიზარდნენ. დომინანტური ჰიონერული იდეალები უფრო ადაპტური ინდივიდუალიზმით შეიცვალა.

მასშტაბური ომისა და იმჟამინდელი ალყის მდგომარეობის შემდეგ, საჭირო გახდა საცხოვრებელითა და სამუშაო ადგილებით, ასევე სხვა სერვისებით უზრუნველყოფის ორგანიზება: ისრაელი ყველა მეზობელი სახელმწიფოს წინააღმდეგ ცივი (და ხშირად ფაქტობრივი) ომის მდგომარეობაში იმყოფებოდა. მოსახლეობის სწრაფი ზრდა ძირითადად იმიგრაციით იყო გამოწვეული.

მასობრივი იმიგრაციის ზრდის ფონზე ძირითადი მახასიათებელი იყო თავდაცვის მაღალი ხარჯები და ახალი ინსტიტუტების მშენებლობა. ერთი მხრივ, ომის წარმოებისა და მშვიდობიანი მოსახლეობის დაკარგვის ორმაგი ტვირთი, რადგან ბევრი ზრდასრული ადამიანი სამხედრო სამსახურში იმყოფებოდა და მეორე მხრივ, ახალი იმიგრანტების დიდი რაოდენობით მიღების ხარჯებს ეკონომიკა შესაძლებლობათა ზღვრამდე მიჰყავდა. გარდა ამისა, საომარი მდგომარეობის გამო, მეზობელ ქვეყნებთან შეწყდა ყველანაირი ვაჭრობა. ასევე, შეწყდა ნავთობის მიწოდება მოსულის (ერაყი) და ჰაიფას (ისრაელი) შორის მილსადენიდან. ამის ერთ-ერთი შედეგი იყო დიდი ნავთობგადამამუშავებელი ქარხნების დახურვა. მთავრობას მოუწია მოქალაქეებისთვის ყველა უცხოური ვალუტის აქტივის ჩამორთმევა, სანაცვლოდ დოლართან დაკავშირებული ობლიგაციების გამოშვება და მკაცრი ეკონომიური პროგრამის განხორციელება. ეს პროგრამა მოიცავდა ყველა ძირითადი აუცილებლობის – საკვების, ნედლეულის, ტანსაცმლის და მოგვიანებით ავეჯის – და უცხოური ვალუტის რაციონირებას. გარდა ამისა, საჭიროდ ჩაითვალა

სახელმწიფო ინვესტიციების მასშტაბური პროგრამის განხორციელება ახალი იმიგრანტების – ხშირად ახალ სასოფლო-სამეურნეო დასახლებებში – მოსაზიდად და ახალი იმიგრანტებისთვის (და ბევრი ხანდაზმულისთვის) საცხოვრებელი უზრუნველყოფის მიზნით. გარდა ამისა, სახელმწიფოს მოუწია საკუთარი ინსტიტუტების – მათ შორის – საჯარო სამსახურის, ცენტრალური ბანკის, ეროვნული დაზღვევის ინსტიტუტისა და სხვა მრავალი ადმინისტრაციული ორგანოს შექმნა. ერთ-ერთი მათგანი იყო სახელმწიფო მაკონტროლებლის სამსახური, რომელიც მნიშვნელოვან როლს ასრულებდა მთავრობის საზოგადოების წინაშე ანგარიშვალდებულების უზრუნველყოფის მხრივ.

გარდა ამისა, მცდელობები იყო მასშტაბური სამხედრო ინდუსტრიის აშენების, ადმინისტრაციული სისტემისა და ინფრასტრუქტურის – როგორც ფიზიკურის, ასევე ინსტიტუციური – შექმნის. ყოველივე ამან დიდი დაძაბულობა გამოიწვია. ძალიან მოკლე დროში ამდენი მიზნის მიღწევის მცდელობისას, გარდაუვალი იყო რამდენიმე მნიშვნელოვანი შეცდომის დაშვება და ეკონომიკურად გაუმართლებელი სანარმოების დაარსება. ზემოთ აღნიშნულის გათვალისწინებით შეიძლება დავუშვათ, რომ ისრაელის მაშინდელმა პოლიტიკურმა ხელმძღვანელობამ სწორად ვერ შეაფასა მრავალი მიზნის ერთდროულად მიღწევის უზარმაზარი სირთულეები. მიუხედავად ამისა, ბევრი რამ მიღწეული იქნა, ძირითადად იმ ეიფორიის წყალობით, რომელიც თან ახლდა ისრაელის სახელმწიფოს შექმნას.

ლეიბორისტული პარტიის პოლიტიკური ხელმძღვანელობა თვლიდა, რომ რეალიზდებოდა ის, რასაც ‘ჩვენს დროში სოციალიზმი’ ეწოდებოდა. ის ნამდვილად არ მიაღწებოდა ეკონომიკის რეგულირებას გაურკვეველ საბაზრო ძალებს – და არც შეეძლო ამის დაშვება იმ უზარმაზარი/მასშტაბური ამოცანების გათვალისწინებით, რომელთა ერთდროულად შესრულებასაც ცდილობდა. თუმცა, ორი ათასი წლის შემდეგ ებრაული სახელმწიფოს შექმნით აღფრთოვანებულმა ბევრმა ებრაელმა ინვესტორმა იგრძნო, რომ მათი დახმარების ძალისხმევა ყოველთვის კარგად არ იყო მიღებული.

ისინი ვარაუდობდნენ, რომ მთავრობა მათგან მოელოდა **ჰისტადრუტთან** (ახალი სრულიად მშრომელთა ფედერაცია [ებრ.: **הסתדרות העובדים הכללית**] და 1994 წლამდე შრომის საყოველთაო ფედერაცია ისრაელის მიწაზე [ებრ.: **התאחדות העובדים בארץ ישראל**, HaHistadrut HaKlalit shel

HaOvdim B'Eretz Yisrael) (და მის ორგანიზაციებთან) თანამშრომლობას ერთობლივი საწარმოს (a joint venture) ფორმატში. ეს განცდა არსებობდა 1950 წელს კაპიტალდაბანდების წახალისების შესახებ კანონის მიღების მიუხედავად (და კიდევ უფრო ხელსაყრელი პირობების მინიჭების შესახებ 1955 და 1959 წლების გადასინჯულ კანონებში). ქვეყანაში უცხოური ინვესტიციები ის-ის იყო იწყებდა შემოდინებას. უცხოელმა ინვესტორებმა, სამართლიანად თუ უსამართლოდ, იგრძნეს, რომ მთავრობას სურდა ისინი მასზე დამოკიდებულები ყოფილიყვნენ და რომ ის უპირატესობას ანიჭებდა საზოგადოებასა და ჰისტადრუტის სექტორს.

1949 წლის მარტში მთავრობამ ქნესეთს წარუდგინა თავისი პროგრამა. მასში ნათქვამი იყო, რომ ის მოახდენდა ყველა ბუნებრივი რესურსის, წყლისა და ყველა იმ სერვისის ნაციონალიზაციას, რომელზეც ქვეყნის თავდაცვა იყო დამოკიდებული. ასევე ნათქვამი იყო, რომ შეეცდებოდა მოსახლეობის გაფანტვას. ამ პროგრამის საფუძველზე, მთავრობამ შექმნა რამდენიმე სახელმწიფო საწარმო ნეგევეში ბუნებრივი რესურსების გამოსაყენებლად. მან ასევე შეიძინა მათი კერძო მფლობელებისგან როგორც „პოტაშის“ კომპანია (the Potash company), ასევე ელექტროენერგიის კორპორაცია (the electricity corporation). მთავრობამ ასევე დააარსა მრავალი სხვა სახელმწიფო საკუთრებაში არსებული ფირმა. თუმცა, ოფიციალური განცხადებების მიუხედავად, მთავრობამ არ შეიძინა „ჰისტადრუტის“ (the Histadrut) კუთვნილი წყლის კომპანია (the water company), თუმცა სახელმწიფომ დააფინანსა ახალი წყლის პროექტების ლომის წილი. სახელმწიფომ ასევე შექმნა რამდენიმე ფირმა ებრაულ სააგენტოსთან (the Jewish Agency) და „ჰისტადრუტთან“ თანამშრომლობით (მაგალითად, ისრაელის ავიახაზები [the Israeli airline]).

განვითარების მიზნებისთვის განკუთვნილი ბიუჯეტი ძირითადი ნაწილი სოფლის მეურნეობისა და წყლის განვითარების პროექტებზე დაიხარჯა. მაგალითად, 1952-53 წლებში სოფლის მეურნეობა და წყალმომარაგების განვითარება ბიუჯეტის 56 პროცენტს შეადგენდა, წარმოებაზე გამოყოფილ 11 პროცენტს მიმართებით. ეს ბიუჯეტი ძირითადად აშშ-ის ExIm ბანკის სესხიდან და 1951 წლიდან აშშ-ის საფონდო ბირჟაზე მიმოქცევაში არსებული ისრაელის მთავრობის ობლიგაციებიდან მიღებული თანხებიდან დაფინანსდა. ათიათასობით ახალი იმიგრანტი მიიღეს მრავალ ახალ სასოფლო-სამეურნეო დასახლებაში. ეს დასახლებები მოშავიმი

სახელით იყო ორგანიზებული, იმავე პრინციპების საფუძველზე, რომლებიც 1921 წელს შეიმუშავეს იდეოლოგებმა. ახალი იმიგრანტები ახალ მოშავიში (მხ. მოშავი ებრ.: *מיש*, ჰ. მრ. მოშავიმი ებრ.: *מיש*. ჰ. 'ם – კოოპერატიული სასოფლო-სამეურნეო სოფლები/დასახლებები ისრაელში) განთავსდნენ და მიიღეს ფართო დახმარება და გაიარეს გადამზადება. როგორც მათ პოლიტიკურ კუთვნილებას, ასევე სამართლებრივ ორგანიზაციულ ფორმას ცენტრალური დამგეგმავები კარნახობდნენ. მაგალითად, ახალი მოსახლეების 10 პროცენტი რელიგიურ-პოლიტიკური მოძრაობის წევრებად ითვლებოდა. დანარჩენი ნაწილი ჰისტადრუტის მოშავიმს ეკუთვნოდა.

საჯარო სექტორის აქტივობის ძალიან მაღალმა დონემ გამოიწვია ამავე სექტორში მოთხოვნის ჭარბი რაოდენობა და ეკონომიკის აყვავება. საჯარო სექტორში მოთხოვნის ჭარბი რაოდენობა ინფლაციურ ზენოლასა და ასევე, თავდაცვისა და იმიგრაციის მიზნით ძირითადი საჭიროებების მიღმა იმპორტის ზრდას იწვევდა, მაშინ როცა ექსპორტი არ გაზრდილა.

1951 წლის ბოლოსთვის ახალგაზრდა სახელმწიფო მწვავე უმუშევრობას განიცდიდა. გარდა ამისა, მრავალი იმიგრანტი ჯერ კიდევ დროებით თავშესაფრებში ცხოვრობდა. უფრო მეტიც, აშშ-ს მცირე გრანტების, ებრაული დახმარებისა და სხვადასხვა სესხების მიუხედავად, უცხოური ვალუტის დეფიციტი მწვავე იყო. სახელმწიფო სექტორის მაღალმა აქტივობამ ძლიერი ინფლაციური ზენოლა შექმნა და ფასების კონტროლმა ეს ინფლაცია ვერ შეამცირა – მან მხოლოდ შავი ბაზრის ბუმი გამოიწვია. 1952 წლის თებერვალში, არჩევნების შემდეგ, რომელშიც მემარჯვენე (ფრთის) მთავარმა სიონისტებმა გააფართოვეს თავიანთი ძალაუფლება, ლეიბორისტულმა მთავრობამ გამოაცხადა „ახალი ეკონომიკური პოლიტიკა“ (მას შემდეგ რამდენიმე „ახალი“ ეკონომიკური პოლიტიკა გამოცხადდა). ამ ახალი ეკონომიკური პოლიტიკის ფარგლებში, მთავრობამ ინფლაციის დაფინანსებაზე უარის თქმის დაპირება გასცა: მან ვალუტა (ეტაპობრივად) 0.36 ისრაელის ფუნტიდან 1.8 ისრაელის ფუნტამდე გააუფასურა აშშ დოლართან მიმართებაში. დევალვაციების ეს სერია იყო ისრაელის ვალუტის დევალვაციის ხანგრძლივი ისტორიის ერთ-ერთი მცირერიცხოვანი წარმატებული მცდელობებიდან. ეს დიდწილად იმიტომ მოხდა, რომ მთავრობამ წარმატებით შეამცირა საზოგადოების ჭარბი მსყიდველობითი უნარი. მან შეზღუდა კერძო კრედიტები და

გააუქმა ფასების კონტროლის ზოგიერთი პუნქტი. ამ ნაბიჯების შედეგად, დაბალი ინფლაცია აშკარა გახდა: სამომხმარებლო ფასების ინდექსი საშუალოდ 56 პროცენტით გაიზარდა 1952 წელს (და 28 პროცენტით 1953 წელს). გარდა ამისა, უმუშევრობა გაიზარდა და 1953 წელს 11.5 პროცენტს მიაღწია, ხოლო საზოგადოებრივი მოხმარება შემცირდა. მთავრობამ ფაქტობრივად მიატოვა მასობრივი იმიგრაციის პოლიტიკა. მიუხედავად იმისა, რომ იმიგრაცია თავისუფალი დარჩა, ის აქტიურად წახალისდა მხოლოდ მას შემდეგ, რაც არსებული იმიგრანტების აბსორბცია გახდა შესაძლებელი.

მთავრობამ ასევე პირობა დადო, რომ შეამცირებდა საჯარო სამსახურის მოცულობას, გაზრდიდა საშემოსავლო გადასახადის აკრეფის ეფექტურობას და შეებრძოლებოდა კაპიტალის კონტრაბანდას და შავ ბაზარს. ეს პუნქტები მას შემდეგ სტანდარტულ დებულებებად იქცა ახალი ეკონომიკური პოლიტიკის ყველა გამოცხადებაში. დროთა განმავლობაში პოლიტიკოსებმა ისწავლეს ამგვარი განცხადებების გაკეთება, მაგრამ არაფერი გააკეთეს ამ პრინციპების განსახორციელებლად. ფართო საზოგადოება შეეჩვია ასეთი დაპირებების მოსმენას, ამიტომ დიდ ცვლილებებს არ მოელოდა.

1954-1965: პოლიტიკური ტურბოლენტობისა და ეკონომიკის სწრაფი ზრდის პერიოდი

ნაწილობრივ ახალი ეკონომიკური პოლიტიკის შედეგად და ძირითადად, გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკისგან მიღებული 850 მილიონი დოლარის ეკვივალენტი რეპარაციებით/კომპენსაციით განხორციელებული მასშტაბური ინვესტიციების წყალობით, ისრაელის ეკონომიკამ განიცადა სწრაფი ზრდის პერიოდი. მოსახლეობა – ძირითადად განახლებული იმიგრაციის შედეგად – წელიწადში 4 პროცენტით, ხოლო ეროვნული პროდუქტი წელიწადში 10 პროცენტით გაიზარდა, რაც შეეხება უმუშევრობას, ის 3.5 პროცენტამდე შემცირდა. ზრდის ამ დონეს თან ახლდა კერძო მოხმარების 9 პროცენტით მატება წელიწადში.

1950-იანი წლების შუა პერიოდისთვის ცხადი გახდა, რომ მიწისა და წყლის ნაკლებობა ზღუდავდა სოფლის მეურნეობის მომავალ ზრდას. ამ დროისთვის ფერმერებს უკვე შეეძლოთ თითქმის ყველა საკვები პროდუქტით ადგილობრივი მოთხოვნის დაკმაყოფილება. სოფლის მეურნეობის ზრდის ტემპი წელიწადში 5-6 პროცენტამდე შემცირდა. 1955 წლიდან, როდესაც ბატონი პინჰაუს საპირი გახდა

ვაჭრობისა და მრეწველობის მინისტრი, წარმოების სექტორმა განსაკუთრებული სტიმული მიიღო. მთავრობამ ინვესტიციების წახალისება დაიწყო და კერძო ინვესტორებზე სუბსიდირებული სესხები და გრანტები გასცა. გარდა ამისა, ის ასევე გადავიდა დამატებითი სასოფლო-სამეურნეო მოშავიშების მშენებლობიდან ნეგევსა (Negev) და გალილეაში (Galilee) განვითარებადი ქალაქების ('development towns') მშენებლობაზე. ამ ქალაქებს დასაქმების წყაროდ საწარმოო ბაზა სჭირდებოდათ. ბატონმა საპირმა პირადად განსაკუთრებული ძალისხმევა გასწია ამ ქალაქებში კერძო ინვესტორების მოსაზიდად, მათთვის ყველანაირი პირდაპირი და შენიღბული სუბსიდირების მიწოდებით.

ექსპორტი, განსაკუთრებით სამრეწველო ექსპორტი, ასევე დაჩქარდა, ისევე როგორც ადგილობრივი წარმოება, რომელმაც ჩაანაცვლა იმპორტი. იმპორტის ჩანაცვლების ეს ნაწილი ეკონომიკისთვის (ქვეყანას) ძვირი დაუჯდა, რადგან ის ძირითადად კონკურენტუნარიანი იმპორტის აკრძალვას (და მოგვიანებით ძალიან მაღალ ტარიფებს) ეფუძნებოდა. ოფიციალურად, მთავრობამ ნედლეულისა და სამრეწველო იმპორტის ყოვლისმომცველი ლიბერალიზაცია დაიწყო. თუმცა, იმპორტის ლიცენზიები კვლავ საჭირო რჩებოდა. ინფლაცია კვლავ უფრო მაღალი იყო, ვიდრე საზღვარგარეთ და საგადასახდლო ბალანსის მიზეზების გამო, გაცვლითი კურსის კორექტირება გახდა საჭირო. მთავრობას არ სურდა დეფლაცია, ძირითადად იმიტომ, რომ ერიდებოდა გერმანიისგან კერძო რეპარაციების მიმღებთათვის დიდი მოულოდნელი მოგების მიღებას. მან ეფექტური გაცვლითი კურსის გაზრდა იმპორტის გადასახადების გაზრდით და ექსპორტის სუბსიდირების გაცემით აირჩია. როგორც მოსალოდნელი იყო, არსებობდა ასობით განსხვავებული ეფექტური გაცვლითი კურსი, რამაც ფასების სისტემასა და რესურსების განაწილებაში მრავალი დამახინჯება გამოიწვია.

1956 წლის ივლისში ეგვიპტის მთავრობამ გამოაცხადა სუეცის არხის (the Suez Canal) ოპერირებაზე პასუხისმგებელი კომპანიის ნაციონალიზაცია. 1956 წლის ოქტომბერში დიდმა ბრიტანეთმა და საფრანგეთმა წომოიწყეს შეტევითი ოპერაცია ეგვიპტის წინააღმდეგ. ისრაელმა, ფრანგული სამხედრო რეზერვების დახმარებით დაიკავა **სინის ნახევარკუნძული/სინაი** (The Sinai Peninsula, or simply Sinai (/ˈsaɪnaɪ/ SY-ny; Arabic: سيناء, romanized: Sīnā')) და დაიქვემდებარა პალესტინის ის ნაწილი ლაზას სექტორის გარშემო, რომელიც

ეგვიპტეს 1948-49 წლების ომის შემდეგ ჰქონდა ოკუპირებული. სსრკ-სა და აშშ-ს ზეწოლის ქვეშ, ისრაელმა 1957 წელს ტერიტორიები დატოვა და სინის ნახევარკუნძულზე გაეროს საგანგებო ძალები შეიქმნა.

1960-1964 წლებში გაძლიერდა ადგილობრივი ეკონომიკური აქტივობა. მთლიანი შიდა პროდუქტი (მშპ) 1966 წლის ფასებში წელიწადში 11 პროცენტით იზრდებოდა. სწრაფად იზრდებოდა მოხმარება და ინვესტიციებიც. გადახდის საშუალების/მეთოდების სწრაფმა მატებამ და მოთხოვნის მზარდმა ზენოლამ ფასებისა და წარმოების ხარჯების ზრდა გამოიწვია, რამაც შეამცირა ისრაელის საქონლის კონკურენტუნარიანობა საზღვარგარეთ. 1955 და 1959 წლებში ექსპორტი ყოველწლიურად 19 პროცენტით, ხოლო 1960 და 1964 წლებში 14 პროცენტით გაიზარდა. შემოსავლების ზრდამ იმპორტის სწრაფი ზრდა გამოიწვია – 12 პროცენტით, 1955-59 წლებში 8 პროცენტთან შედარებით. 1964 წელს მიმდინარე საგადასახდლო ბალანსის დეფიციტმა პიკს მიაღწია – 564 მილიონი აშშ დოლარი, ანუ მშპ-ს 17.5 პროცენტი.

1962 წელს, მას შემდეგ, რაც ფარდობითი ფასების სისტემა თითქმის მთლიანად დამახინჯდა ამდენი ეფექტური გაცვლითი კურსის არსებობის გამო, ისრაელის ფუნტი ორი მესამედით გაუფასურდა, ოფიციალურად ლიბერალიზებული იქნა იმპორტის ზრდა და გაუქმდა ექსპორტის სუბსიდირება. ექსპორტის ეფექტური გაცვლითი კურსის ცვლილება მხოლოდ 15 პროცენტი იყო. უფრო მეტიც, მთავრობამ არ შეამცირა ადგილობრივი მოთხოვნა. გერმანიიდან პირადი რეპარაციების მიმღებებმა თავიანთი სიმდიდრის ამ ნაწილის ღირებულება 67 პროცენტით გაზარდეს.

მათ ვისაც ნასესხები ჰქონდათ სახსრები, დაკავშირებული დოლართან (ძირითადად იპოთეკური სესხებისთვის), აწყობდნენ დემონსტრაციებს, აპროტესტებდნენ და ახდენდნენ ზენოლას. მთავრობამ დათმო და რეტროაქტიულად შეცვალა კონტრაქტები – გააუქმა დოლართან ბმა. ეს იყო ახალი ეპოქის დასაწყისი, როდესაც მთავრობამ ობლიგაციების გამოშვებით ისესხა (ფული) ყოფით/საარსებო ხარჯებთან დაკავშირებით (COL, cost of living), თუმცა, ეს ფული ყოველგვარი ვალდებულების გარეშე გაიცა სესხად, რამაც სესხების მიმღებებს შემდგომში (*ex-post facto*) ინფლაციისგან უზარმაზარი, მოულოდნელი მოგება მისცა.

ეს ასევე იყო წარმოების დაჩქარებული ზრდის პერიოდი, რაც ვაჭრობისა და მრეწველობის მი-

ნისტრის, ბატონი საპირის, ძლიერი ზენოლისა და წახალისების შედეგს წარმოადგენდა. ბატონმა საპირმა დააარსა სახელმწიფო საკუთრებაში არსებული საწარმოები, რომლებიც კერძო პირებთან ერთად ქმნიდნენ ერთობლივ საწარმოებს (joint venture) ახალი საწარმოო ფორმების დასაარსებლად. ის ასევე აფინანსებდა მათ საწარმოებს. 1957 წლის ოქტომბერში დაარსდა ინდუსტრიული განვითარების სპეციალიზებული ბანკი. მთავრობამ ასევე დააარსა სოფლის მეურნეობის ექსპორტის კომპანიები (Agrexco), რამდენიმე სავაჭრო კომპანია [სპეციალიზებული] სხვადასხვა რეგიონისთვის (მაგ., დასავლეთ აფრიკა) და აღმოსავლური დარგებისთვის (მაგ., საკვები ზეთი, ტექსტილი). ამ კომპანიების უმეტესობამ ფული დაკარგა და დიდ წარმატებას ვერ მიაღწია.

1963 წელს დასრულდა ჩრდილოეთიდან ნეგევისკენ მიმავალი წყლის ეროვნული მილსადენის (the National Water pipeline) ძირითადი სამუშაოები. ამ პროცესში ჩართულ სამშენებლო და წყლის კომპანიებს არ გააჩნდათ სხვა ახალი საქმიანობის შესაძლებლობა, ამიტომ მათ მოუწიათ ქვეყნის დატოვება, – ლათინურ ამერიკასა და აფრიკაში სამუშაოების გასაგრძელებლად, რამაც უზარმაზარი ზარალი გამოიწვია, და რომელიც საბოლოოდ ისრაელის გადასახადის გადამხდელებმა დაფარეს. სახელმწიფო კონტროლიორის სიტყვებით, კერძო მენარმეებსა და მთავრობას შორის მრავალ ერთობლივ საწარმოში აღმოჩნდა, რომ „მთავრობა, განვითარების გეგმებთან დაკავშირებული რისკების სხვა ინვესტორებზე გადატანის მცდელობისას... ხშირად რისკებსა და ფინანსურ ტვირთს მართო იღებს“.[3]

როდესაც მოშე დაიბნა სოფლის მეურნეობის მინისტრი (1959–1964) გახდა, მან შექმნა წარმოებისა და მარკეტინგის კომიტეტები, როგორც მთავრობისა და მწარმოებლების ერთობლივი ორგანო. იგი მოიცავდა სოფლის მეურნეობის წარმოების ყველა დარგს. ეს კომიტეტები ცდილობდნენ სოფლის მეურნეობის წარმოების დაგეგმვას და საწარმოო კვოტებისა და სუბსიდიების განაწილებას. 1959 წლიდან, როდესაც წყლის კანონი ამოქმედდა, სახელმწიფო წყლის კომისარს მიენიჭა ფართო უფლებამოსილებები, მათ შორის წყლის კვოტების განაწილება. კერძო ფერმერებმა დაკარგეს ავტონომიის დიდი ნაწილი. მათაც კი, ვისაც მიწისა და წარმოების საშუალებები ეკუთვნოდა, მაგალითად, ზოგიერთ ციტრუსის მწარმოებელს, კანონით ეკრძალებოდათ თავიანთი პროდუქციის გაყიდვა,

გარდა სპეციალურად განსაზღვრული შესაფუთი სახლებისა.

მოსახლეობის ჯანმრთელობის, კეთილდღეობისა და განათლების გასაუმჯობესებლად, მთავრობას მოუწია მომსახურების ორგანიზება და ფინანსური რესურსების მობილიზება. რადგან ბუნებრივი რესურსები მწირი იყო, აღიარებული იყო, რომ ეკონომიკური ზრდა ნაწილობრივ განისაზღვრებოდა განათლების განვითარებით. ეს მოიცავდა მრავალი იმიგრანტისთვის წერა-კითხვის გაკვეთილების ჩატარებას ებრაული ენის შესასწავლად, ასევე პროფესიულ მომზადებას.

ერთ-ერთი სოციალური სცენა ის არის, რომ პირველი ათწლეულის მონოლითური კულტურული დომინირება ზოგადად შესუსტდა და იდეოლოგიური კონსოლიდაციის ძალა მნიშვნელოვნად შემცირდა. თანასწორობა სოციალურ მითად იქცა, მაგრამ სინამდვილეში უთანასწორობა გაიზარდა და დეპრივაციის (სურვილებისა და საჭიროებების დაკმაყოფილების შეუძლებლობის / შეზღუდვის) განცდა გაძლიერდა.

1950-იანი წლების ბოლოსთვის მთავრობამ საკმარისი საცხოვრებელი ობიექტები ააშენა, რათა აღმოფხვრილიყო მასობრივი იმიგრაციის პერიოდის ყველა დროებითი თავშესაფრის საჭიროება. განსაკუთრებული ძალისხმევა გაწეული იქნა ლარიბი საცხოვრებელი ანკლავების აღმოსაფხვრელად. თუმცა, მიუხედავად იმისა, რომ ცხოვრების დონე ყველასთვის გაიზარდა, ლარიბები თავს შედარებით ლარიბად გრძნობდნენ, რადგან უთანასწორობა გაიზარდა. მთავრობამ დააარსა **ეროვნული დაზღვევის ინსტიტუტი** (ებრ.: **המוסד לביטוח לאומי**) და თანხები ჩადო უკეთესი საცხოვრებლების, სკოლების, ჯანდაცვისა და სოციალური მომსახურების შექმნაში. თუმცა, აზიელ და აფრიკელ ებრაელებში გაჭირვების განცდა გაძლიერდა. 1959 წლის 9 ივლისს, ჩრდილოეთ აფრიკელი ებრაელებით დასახლებულ ჰაიფას ლარიბულ უბანში (ვადი სალიბი / Vadi Salib) არეულობა დაიწყო, რამაც საგონებელში ჩააგდო მთავრობა და პოლიტიკური ისტებლიშმენტი.

1962 წლის მაისში ბატონმა საპირმა მიმართა ლათინური ამერიკის მდიდარ ებრაელებსა და ისრაელის წამყვან ბიზნესმენებს. მათ ერთად დააარსეს ახალი ჰოლდინგური კომპანია, Clal, რომელიც ისრაელში ლათინური ამერიკის ებრაელების ინვესტიციების განსახორციელებლად იყო განკუთვნილი. მეოცე საუკუნის სამოცდაათიანი წლების მიწურულსა და ოთხმოციანი წლების დასაწყისში Clal მსხვილ საინვესტიციო კომპანიად გარდაიქმნა,

რომლის დიდ ნაწილსაც ისრაელის ფინანსური ინსტიტუტები (ძირითადად, Histadrut-ის საკუთრებაში არსებული Bank Hapoalim-ი) ფლობდნენ.

დომინანტური პარტია ასევე შეეჩეხა მრავალ შიდა ძალაუფლებისთვის ბრძოლას. „ჰისტადრუტის“ გენერალურმა მდივანმა პინჰას ლავონმა, შემოთავაზებულმა იმით, რომ „ჰისტადრუტის“ უდიდესი კომპანიის, „სოლელ ბონეჰის“ (Solel Boneh) მენეჯერები ზედმეტად გავლენიანები გახდნენ, 1958 წელს კომპანია დაყო სამ ცალკეულ კორპორაციად.

1959 წელს მეოთხე ქნესეთის არჩევნებში, მთავარმა სიონისტებმა თავიანთი ძალაუფლება ქნესეთის მხოლოდ რვა წევრამდე შეამცირეს. მაჰაიმ (ებრაულად: מ.ח.א", აბრევიატურა מ.ח.א.י.י פועל.י.א.ר.ץ.ש"י, ר.א.ל - დაწვრილნიშნული: Mifleget Poalei Eretz Yisrael, სიტყვასიტყვით „ისრაელის მიწის მუშათა პარტია“) მნიშვნელოვანი გამარჯვება იზეიმა. ბევრმა იგრძნო, რომ მაჰაი დაუმარცხებელი იყო, ზოგი კი ყველა არასოციალისტური პარტიის გაერთიანებას ცდილობდა. ჰერუთის საბჭომ (ჰერუთი, - ებრაულად: ה.ר.ת, სიტყვასიტყვით „თავისუფლება“ - იყო ისრაელის მთავარი კონსერვატიული ნაციონალისტური პოლიტიკური პარტია 1948 წლიდან 1988 წელს „ლიკუდთან“ ოფიციალურ გაერთიანებამდე.) გადანყვიტა ჰისტადრუტს შეერთებოდა. სინამდვილეში, მაჰაის განადგურება უკვე 1959 წელს დაიწყო.

მაჰაის ახალგაზრდა ლიდერები მთავრობაში უფრო მეტ წარმომადგენლობას მოითხოვდნენ. ეს ლიდერები პარტიის ფარგლებში 1957 წლიდან იყვნენ ორგანიზებულნი და შეიმუშავეს რეფორმების სია, რომელთა განხორციელებაც სურდათ. ახალგაზრდა ლიდერებმა წამყვან თანამდებობებს, ძირითადად, სამხედრო სამსახურში ან საჯარო სამსახურში სანიმუშო საქმიანობის წყალობით მიაღწიეს. მათ პოლიტიკური გადანყვიტებების მიღების პროცესში სურდათ მეტი ჩართულობა, თუმცა ძველ პოლიტიკურ ბოსებთან დაპირისპირებას თავს არიდებდნენ. ნაცვლად ამისა, ისინი (მათ) 'დემოკრატიული რეფორმებისკენ' მოუწოდებდნენ. პრემიერ-მინისტრის რანგში ბენ-გურიონი ცდილობდა ეროვნული ლიდერების შერჩევას, რის გამოც პარტიის ბევრი ლიდერი მეორეხარისხოვან თანამდებობებზე რჩებოდა. ბენ-გურიონი ასევე მიდრეკილი იყო პირად ძალაუფლებაზე დაყრდნობისკენ და მისი ინიციატივები საგარეო და თავდაცვის პოლიტიკაში ყოველთვის არ იყო სრულად მისაღები სხვა ლიდერებისთვის. მაშინდელი საგარეო საქმეთა მინისტრი გოლდა მეირი თვლიდა, რომ

თავდაცვის სამინისტროს მაშინდელი გენერალური დირექტორი შიმონ პერესი საფრანგეთთან ძალიან ბევრ პოლიტიკურ კონტაქტს ამყარებდა, რითაც ის საკუთარ უფლებამოსილებას აჭარბებდა. ამან კიდევ ერთი განზომილება შესძინა მას, როგორც მესამე ალიას ჯგუფის მთავარ ლიდერს, და ბენ-გურიონს შორის დაძაბულობას.

1959 წელს ბენ-გურიონმა დამატებით დანიშნა სამი ახალგაზრდა მინისტრი და ძველი გვარდიის ოთხი წევრი გაუშვა სამსახურიდან. 1959 წლის ნოემბერში ბენ-გურიონის ხელმძღვანელობით მთავრობაში მაჰაის ცხრა მინისტრიდან მხოლოდ სამი იყო ვეტერანი. ამასობაში, ლავონმა, ჰისტადრუტის გენერალური მდივნის რანგში შექმნა ალტერნატიული ძალაუფლების ბაზა. 1960 წელს მან მოუწოდა ბენ-გურიონს, არ დაეკისრებინა მისი, ლავონისთვის პასუხისმგებლობა 1954 წლის დანაშაულზე (პინჰას ლავონი შეერთებულ შტატებში ეგვიპტის რეპუტაციის შელახვის წარუმატებელ შეთქმულებაში მონაწილეობის ბრალდებით დააკავეს - გეგმა, სავარაუდოდ გულისხმობდა ისრაელის აგენტების მიერ ეგვიპტეში აშშ-ის ობიექტებზე ბომბების აფეთქებების სერიას, რაც არაბ ექსტრემისტებს დაბრალდებოდათ. Britannica <https://www.britannica.com> > ... Pinhas Lavon | Labor leader, Minister of Defense). ბენ-გურიონმა (ამ მოწოდებაზე) უარი თქვა, მაგრამ ლავონმა შეძლო ნაწილობრივი გამართლების უზრუნველყოფა მთავრობის მინისტრთა კომიტეტის მეშვეობით. ლავონმა ასევე დაარღვია დიდი ხნის ტრადიცია და თავისი არგუმენტები პარტიის/პარტიის კომიტეტის დახურული სივრცის მიღმა წარმოადგინა. გარდა ამისა, რამდენიმე პოლიტიკოსი სულ უფრო მეტად უკმაყოფილო იყო ბენ-გურიონის დიქტატორულ ლიდერობის სტილთან დაკავშირებით.

ბენ-გურიონი ცნობილი იყო კონფრონტაციების შექმნისა და კრიზისების გამოყენების უნარით, რათა თავი დაეღწია ალტერნატიული ლიდერებისგან. ის ასევე ცდილობდა შეემცირებინა პოლიტიკური პარტიის ძალაუფლება მთავრობასთან მიმართებაში. ამ ყველაფერმა გამოიწვია უკმაყოფილების, თუ არა სიძულვილის დაგროვება. მას ზედმეტად ძლიერად და უკომპრომისოდ მიიჩნევდნენ.

1961 წელს ლავონი იძულებული გახდა გადამდგარიყო „ჰისტადრუტის“ გენერალური მდივნის თანამდებობიდან. ბენ-გურიონმა დატოვა მთავრობა. მეხუთე მოწვევის ქნესეთის არჩევნები ვადაზე ადრე - 1961 წლის 15 აგვისტოს ჩატარდა.

მაპაიმ ქნესეთში ექვსი ადგილი დაკარგა. „მთავარი სიონისტები“ პროგრესულ პარტიას შეუერთდნენ და ლიბერალური პარტია ჩამოაყალიბეს. პრემიერ-მინისტრი გახდა ლევი ეშკოლი.

1964 წლისთვის გაიზარდა იმპორტის ჭარბი რაოდენობა და შეწყდა გერმანიის მიერ მთავრობისთვის რეპარაციების გადახდა (კერძო/ფიზიკური პირები კვლავ იღებდნენ რესტიტუციის გადასახადებს.). მთავრობა ასევე განიცდიდა ძლიერ ზენოლას საჯარო სექტორში ხელფასების უზარმაზარი ზრდის გამო. 1964 წელს მაპაი დათანხმდა მემარცხენე პარტიებთან ალიანსის შექმნას. ეს ნიშნავდა, რომ საარჩევნო მეთოდის ნებისმიერი ცვლილება შეუძლებელი იყო. 1965 წლის ივნისში ბენ-გურიონი გავიდა თავისი ძველი პარტიიდან და დააარსა რაფი (ებრ.: ר.פ.י, აბრევიატურა Reshimat Poalei Yisrael -დან. ებრ.: ר.ש. יְהוּדָה פּוֹלֵי יִשְׂרָאֵל, სიტყვასიტყვით: „ისრაელის მუშაკთა სია“, - პოლიტიკური პარტია ისრაელში, რომელიც დაარსდა ყოფილი პრემიერ-მინისტრის, დევიდ ბენ-გურიონის მიერ 1965 წელს. 1968 წელს ეს იყო ერთ-ერთი სამი პარტიიდან, რომლებიც გაერთიანდნენ ისრაელის ლეიბორისტული პარტიის შესაქმნელად.). მანამდე ჰერუთმა გადაწყვიტა „ჰისტადრუტში“ გაწევრიანება. ჰისტადრუტმა უარი თქვა და ჰერუთმა ლიბერალებთან ალიანსი შეკრა. რადგან ლიბერალები ჰისტადრუტის ნაწილი იყვნენ, ჰისტადრუტის ხელმძღვანელობას იმ დროს ახალი ერთეულის აღიარება არ მოეთხოვებოდა. გარდა ამისა, „ჰისტადრუტის“ ხელმძღვანელობას არ სურდა არჩევნების გადადება, რაც რაფის ორგანიზების დროს მისცემდა, ამიტომ ჰერუთი „ჰისტადრუტში“ იქნა მიღებული. მაპაის პარტიის აპარატი რაფის შესაჩერებლად და 1965 წლის სექტემბერში „ჰისტადრუტის“ არჩევნებში მოსაგებად იქნა დაკომპლექტებული. ამ „ღერძმა/ერთმანეთთან კავშირმა“ „ჰისტადრუტს“ ხმების 58.0 პროცენტი მოუტანა, მაშინ როდესაც რაფიმ მხოლოდ 12 პროცენტი მიიღო. მაპაიმ შეინარჩუნა ძალაუფლება (14.5 პროცენტი), ხოლო გაჰალმა (Gahal) 15.2 პროცენტი მიიღო, მაშინ როცა 1959 წელს მთავარმა სიონისტმა (the General Zionist) – მხოლოდ 3.5 პროცენტი. ამ შოკის გათვალისწინებით, მაპაის მექანიზმა უფრო მეტი ძალისხმევა გასწია ქნესეთის არჩევნებში გამარჯვებისთვის. 1964 წლის ბოლოს ხარჯების შემცირების შესახებ გადაწყვეტილების მიღების შემდეგ, მთავრობა დათანხმდა არჩევნებამდე საჯარო სექტორში ხელფასების 30-40 პროცენტით გაზრდას. არჩევნებში

გამარჯვებისკენ კონცენტრირებულ ძალისხმევას მხარი დაუჭირა მინისტრმა საპირმა.

ეს ასევე იყო სხვა პარტიებში დაპირისპირების პერიოდი. ბატონი ბეგინის (მენახემ ბეგინი [ებრ.: מנחם בגין]; ქვეყნის მეშვიდე პრემიერ-მინისტრი 1977-1983 წლებში. ნობელის პრემიის ლაურეატი მშვიდობის დარგში [1978]) ერთპიროვნულ ლიდერობას ჰერუთში (1943 წლის დეკემბერში ბეგინი გახდა იატაკქვეშა ორგანიზაციის ირგუნის ხელმძღვანელი. 1948 წელს ისრაელის შექმნის შემდეგ იატაკქვეშა ორგანიზაცია ირგუნი დაიშალა და შეუერთდა ისრაელის თავდაცვით ძალებს. ირგუნის ბაზაზე ბეგინმა შექმნა პარტია ჰერუთი [„თავისუფლება“] და გახდა ოპოზიციის ლიდერი ქნესეთში. ქნესეთის პირველი მოწვევის არჩევნებში მიიღო ხმების 11,5 %.) დაუპირისპირდა ბატონი ტამირი, რომელიც იძულებული გახდა გადამდგარიყო. ლიბერალებსაც ჰქონდათ კონფლიქტები სხვადასხვა ლიდერებს შორის. მსგავსი მეტოქეობა არ იყო დაფუძნებული იდეოლოგიურ დაპირისპირებაზე, როგორც ეს ხდება ნარსულში, არამედ ძალაუფლებისკენ პირდაპირ სწრაფვაზე. ყველაზე მნიშვნელოვანი იყო დაუსრულებელი ბრძოლა დომინანტურ პარტიაში, რამაც მნიშვნელოვნად დაასუსტა იგი. პოლიტიკური წესრიგის შეცვლის, ან სულ მცირე, მთავარი მოთამაშეების შეცვლის აუცილებლობის მზარდი აღქმა ახალგაზრდებს უფრო მეტად აიძულებდა პოლიტიკური კარიერისგან დისტანცირებას.

1966-1972: საჯარო ინვესტიციები თავდაცვის ინდუსტრიაში და ომებს შორის ზრდის პერიოდი

მოხმარების, ინვესტიციებისა და იმპორტის ჭარბი რაოდენობის სწრაფი ზრდის წინაშე მდგომმა მთავრობამ გადაწყვიტა შეეცავალა ეკონომიკური სტრუქტურა ექსპორტის გასაძლიერებლად, მაგრამ შეემცირებინა სამთავრობო ინვესტიციები, გაეზარდა არაპირდაპირი გადასახადები მოთხოვნის შესამცირებლად და განეხორციელებინა შემზღუდავი მონეტარული პოლიტიკა. რეცესიული პოლიტიკა გამოცხადდა მაშინ, როდესაც მოთხოვნა უკვე იწყებდა შემცირებას მსხვილი განვითარების პროექტების დასრულების გამო. რეალური მოთხოვნა შემცირდა, უმუშევრობამ 12.5 პროცენტს მიაღწია, ხოლო უმუშევართა უმეტესობა აზიიდან და აფრიკიდან იყო. 1966 წელს მშპ მხოლოდ 1.0 პროცენტით გაიზარდა. კერძო ინვესტიციები 1967 წელს გაიზარდა 2 პროცენტით. მთლიანი ინვესტიციები შემცირდა ერთი მესამედით. თუმცა, ექსპორტი არ გაზრდილა, ნაწილობრივ იმიტომ, რომ რეალური

მოთხოვნის შემცირება პარალელური დევალვაციის გარეშე მოხდა.

რეცესიამ მრავალი გაკოტრება გამოიწვია, მათ შორის ფინანსური ინსტიტუტების. 1967 წლის ბოლო კვარტიდან დაიწყო ზრდა. ეს პროცესი დააჩქარა ექვსდღიანმა ომმა. ომის შემდეგ მთავრობამ სწრაფად გაზარდა თავდაცვის ხარჯები. გარდა ამისა, სწრაფმა გამარჯვებამ გააჩინა ოპტიმიზმი და გამოიწვია დიდი იმიგრაცია [1967 წლის ომის შემდეგ ისრაელის ეკონომიკაში ყველაზე მნიშვნელოვანი ცვლილებები სახელმწიფოს მიერ დაფინანსებულ თავდაცვის ინდუსტრიაში მოხდა]. (შენიშვნა: ისრაელის სამხედრო კვლევისა და განვითარების, ასევე წარმოების დიდი ნაწილი ისტორიულად თავდაცვის სამინისტროსთან დაკავშირებულ სახელმწიფო საკუთრებაში არსებულ ფირმებში ხდებოდა. ეს ფირმებია „Israel Aircraft Industries“, „Israel Military Industries“ და „Rafael“.) სახელმწიფოებრიობამდელი იშუვის შექმნამდელი პერიოდის განმავლობაში ჩამოყალიბებული და 1950-იან წლებში გაფართოებული მცდელობები საზღვარგარეთ შესყიდვების შესახებ ხშირად წარუმატებელი იყო, [4] ისრაელის სამხედრო სექტორი 1967 წლამდე მსუბუქი იარაღისა და საკომუნიკაციო აღჭურვილობის წარმოებაზე იყო ორიენტირებული. [5] ომის შემდეგ, ფანტასტიკური გამარჯვებით ნასაზრდოები ამბიციებით, ისრაელმა დაიწყო თანამედროვე (დახვეწილი/ზუსტი) იარაღის, მათ შორის გამანადგურებლებისა და ტანკების წარმოება, როგორც შიდა ბაზრისთვის, ასევე მოგვიანებით ექსპორტისთვის. სამხედრო წარმოების დაჩქარება განპირობებული იყო რიგი ფაქტორებით, ძირითადად ეს იყო: საჭიროება 1960-იანი წლების ბოლოს ეგვიპტესთან განხორციელებული გამოფიტვის ომის, ასევე მიმდინარე სასაზღვრო ტერორისტული თავდასხმების გათვალისწინებით; 1967 წელს საომარი მოქმედებების დაწყების შემდეგ საფრანგეთის მიერ დაწესებული იარაღის ემბარგო, რომელმაც ისრაელისთვის იარაღის ძირითადი მიწოდება შეწყვიტა; აშშ-ს უარი ისრაელისადმი 1970-იან წლებამდე რაიმე მნიშვნელოვანი შეიარაღების სისტემების მიყიდვაზე; და მთავრობის სურვილი, სამხედრო საჭიროებებზე ისე ეპასუხა, რომ ადგილობრივი ინდუსტრია განვითარებულიყო. (ibidem)

სამხედრო წარმოების მკვეთრი ზრდა იყო ასევე ტექნოლოგიური უპირატესობისკენ სწრაფვა, ისრაელსა და მის მეზობელ არაბულ სახელმწიფოებს შორის მოსახლეობის თანაფარდობის

გათვალისწინებით. თავდაცვის ხარჯები მთლიანი ეროვნული პროდუქტის (მეპ) წილში გაორმაგდა 1967 წელს 10.4%-დან 1969 წელს 20.2%-მდე და 1970 წელს 25.7%-ს მიაღწია, (იხ. [5] Kochav, p.30.) რადგან მთავრობამ უზარმაზარი რესურსები მმართა კვლევასა და განვითარებაში (Research and Development, R&D), რამაც თავდაცვის სფეროში დასაქმების რაოდენობა 1966 წლის 14 000-დან 1972 წელს 34 000-მდე გაზარდა (იხ. [4] Sadeh, p.6.) და შექმნა ეკონომიკური ზრდის საფუძველი.

1967-1972 წლებს შორის პერიოდი ხასიათდებოდა სწრაფი ზრდით, რაც განპირობებული იყო თავდაცვის ინდუსტრიების სწრაფ გაფართოებაში ჩადებული დიდი ინვესტიციებით. ოკუპირებული ტერიტორიები იაფასიანი მუშახელის წყაროს წარმოადგენდა, ხოლო მზარდი იმიგრაცია მოთხოვნის ზრდის მიზეზი იყო. იმპორტის ჭარბი ნაწილი იფარებოდა აშშ-ის მთავრობის სესხებით და მსოფლიო ებრაელობის შენატანების ცალმხრივი გადარიცხვებით. 1967 წელს დევალვაცია 17 პროცენტით, ხოლო 1971 წელს კიდევ 20 პროცენტით შემცირდა. 1967-დან 1969 წლამდე ინფლაცია იმდენად მკვეთრად დაეცა, რომ ცხოვრების ღირებულების ინდექსი (Cost of Living Index / COL Index) წელიწადში საშუალოდ მხოლოდ 2 პროცენტით გაიზარდა. ინვესტიციები მშპ-ს 30 პროცენტს შეადგენდა, ხოლო წმინდა გადასახადები – მშპ-ს 16-დან 17 პროცენტამდე.

სერიოზული უსაფრთხოების პრობლემების ფონზე არსებული ეკონომიკური გამოწვევების უზარმაზარმა მასშტაბმა მრავალი საკითხის უგულებელყოფა და უთანასწორობის გაგრძელება განაპირობა. ამან ისრაელში დაბადებული, ძირითადად ჩრდილოეთ აფრიკიდან ჩამოსული, სოციალურად დაუცველი იმიგრანტების მეორე თაობის უკმაყოფილება გამოიწვია. ამას მოჰყვა სოციალური და პოლიტიკური შედეგები 1970-იან და 1980-იან წლებში. რაც უფრო იზრდებოდა ცხოვრების დონე, მით უფრო ნაკლებად გრძნობდნენ თავს მოქალაქეები მთავრობაზე დამოკიდებულად. პარადოქსულია, მაგრამ რაც უფრო ნაკლებად რჩებოდნენ მოქალაქეები დამოკიდებულნი, მით უფრო მეტად ხდებოდნენ ისინი იმედგაცრუებულნი. რეჟიმს სულ უფრო და უფრო ცუდი იმიჯი ჰქონდა და ღარიბებში გაჭირვების განცდა იზრდებოდა. 1971 წელს ახალმა ჯგუფმა – „შავმა პანტერებმა“ – საპროტესტო აქცია გამართეს იმის წინააღმდეგ, რასაც ისინი სავალალო უთანასწორობას უწოდებდნენ. შეიქმნა პრემიერ-მინისტრის სპეციალური

კომიტეტი გაჭირვებულ ბავშვთა და ახალგაზრდებთან დაკავშირებით. მისი დისკუსიების ერთ-ერთი შედეგი იყო სოციალური მომსახურების ბიუჯეტის მკვეთრი ზრდა, რაც ძირითადად იმ დროს მიღებულ ახალ კანონებს ეფუძნებოდა. ზრდას ხელს უწყობდა სოციალური არეულობა და აზიური და აფრიკული წარმოშობის ისრაელელებს შორის თანაბარი შესაძლებლობების მოთხოვნები. შედეგად, ტრანსფერებისა და სუბსიდიების მთლიანი მოცულობა სწრაფად გაიზარდა.

იდეოლოგიის მოტივაციური ღირებულება შემცირდა და ცინიზმის განცდა გაიზარდა. „დნობის ქვების“ პოლიტიკა, რომელიც სხვადასხვა წარმოშობის ებრაელებს შორის ყველა განსხვავების აღმოფხვრას ისახავდა მიზნად, ოფიციალურად არასწორად და ძალადაკარგულად გამოცხადდა. პოლიტიკოსები იძულებულნი იყვნენ, აფრიკული და აზიური წარმოშობის ამომრჩეველებს მომსახურებოდნენ. 1970-იან წლებში, ეს სოციალური ხარჯების ზრდის კიდევ ერთი მიზეზი იყო. ახალმა სოციალურმა პროგრამებმა და უმუშევრობის ზრდისადმი გულგრილობამ 1970-იან წლებში საჯარო სერვისების გაფართოება გამოიწვია. გარე შოკებთან ადაპტაციის მიზნით, მთავრობამ გაზარდა გადასახადები და შეამცირა ინვესტიციები. გადასახდელების ბალანსის შემდგომი გაუარესების თავიდან ასაცილებლად, ვალუტა განუწყვეტილ დეფლაციას განიცდიდა, რამაც მხოლოდ ინფლაციას შეუწყო ხელი. მაღალი სამთავრობო ხარჯების ერთ-ერთი შედეგი იყო (ეკონომიკური) ზრდის (ტემპის) შემცირება როგორც დაუყოვნებლივ, ასევე შემდგომ წლებში ბიზნეს-/კორპორატიული სექტორისთვის ხელმისაწვდომი რესურსების შეზღუდვით.

1970 წელს ფასების ზრდა შეჩერდა მთავრობას, მუშებსა და პროფკავშირებს შორის საყოველთაო შეთანხმების ხელმოწერით. 1971 წლიდან ფასები კვლავ იზრდებოდა, ისევე როგორც ხელფასები – ჭარბი მოთხოვნის გამო. მთავრობას კიდევ ერთი რეცესიის ეპინოდა და 1971/75 წლებში ფასები საშუალოდ 15 პროცენტით გაიზარდა.

1968-დან 1972 წლამდე მთავრობამ დაიწყო პრივატიზაციის პროგრამა: მან 46 სახელმწიფო საკუთრებაში არსებული საწარმო გაყიდა, – ძირითადად მცირე. ჩიკაგოს ეკონომიკის სკოლაში აღზრდილი ეკონომისტების მზარდი რაოდენობა მიუთითებდა ისრაელის ეკონომიკაში არსებულ მრავალ დამახინჯებაზე და ფასების სიგნალებზე საპასუხოდ მოუწოდებდა საბაზრო ძალების გამოყენებისა და რესურსე-

ბის შეუზღუდავი ნაკადებისკენ და არა მთავრობის ღირექტივებისკენ. არსებული პატერნალისტური ეკონომიკური სტრუქტურა ბევრის მხრიდან მტრულად იქნა აღქმული და აღშფოთებას იწვევდა, თუმცა თავდაცვის საჭიროებები და ახალი იმიგრანტების ეკონომიკაში ფართოდ ინტეგრირების აუცილებლობა ბიუროკრატიაში ეკონომიკის რეგულირებისა და წარმართვის მნიშვნელოვან მიზეზებად მიიჩნია, იმის ნაცვლად, რომ ის ბაზრის დეპერსონალიზებული (უპიროვნო) კაპრიზებისთვის მიენდო.

დასკვნა

ათასწლოვანი ლტოლვილობის მიუხედავად, ებრაული ენისა (ებრ. *עברית* [Ivrit] – „ივრით“) და ტრადიციების დაცვამ, საკუთარი წარსულის მეხსიერებამ, მთელ მსოფლიოში მიმოფანტულ ებრაელობას შეაძლებინა ისრაელის სახელმწიფოს შექმნა და მისი თავიდან დაბადება, რაც წარმოადგენდა არა მხოლოდ ისტორიული სამართლიანობის აღდგენას.

მიუხედავად იმისა, რომ დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ ორ ათწლეულზე მეტი ხნის განმავლობაში ისრაელის ეკონომიკაში დომინირებდა საჯარო ინტევენციები, ნელ-ნელა ისრაელის ეკონომიკა სტაბილურად გადავიდა სახელმწიფო კონტროლიდან თავისუფალი ბაზრის რეჟიმზე. ისრაელის განვითარების ტენდენციამ, მისი არსებობის რამოდენიმე დეკადის განმავლობაში ნათლად აჩვენა, თუ როგორ დაუთმო თანდათანობით ლეიბორისტულმა სიონიზმმა ადგილი გაცილებით კაპიტალისტურ ეკონომიკას, ნაწილობრივ 1960-იანი წლებიდან 1990-იან წლებამდე საგარეო სავაჭრო პოლიტიკაში რეფორმებისა და ასევე 1985 წელს შემოღებული სტაბილიზაციის პოლიტიკის შედეგად.

ისრაელის მდგომარეობა მრავალი თვალსაზრისით უნიკალურია. არცერთ სხვა ქვეყანას არ მიუღია ამდენი იმიგრანტი მის ზომასთან შედარებით. ცოტა სხვა ქვეყანას თუ შეეძლო ასე სწრაფად ზრდა, ასე ფართოდ მოდერნიზაცია და თავისუფალი საზოგადოებისა და რესპუბლიკური დემოკრატიის შენარჩუნება. მან ეს შეძლო მრავალი მეზობლის აქტიური მტრობის მიუხედავად და უზარმაზარი ეკონომიკური, სამხედრო, პოლიტიკური და სოციალური ვალდებულებების აღების პირობებში, რითაც ის მსგავს გარემოებში (ასევე, ბედისწერის ქვეშ) მყოფი ქვეყნებისთვის (აქ უცილობლად იგულისხმება საქართველო) იქცა ერის სიმტკიცის, რწმენისა და გამარჯვების მაგალითად!